

laatstgenoemde slaat de bedwongen vrijheid, zoodra ze los komen, niet zelden om in bandeloosheid. 't Is, of ze zich even moeten schadeloos stellen voor het tekort aan vrijheid gedurende de schooluren. Maar daar tusschen in staat de man, die het jongenshart kent, die de noodige vrijheid durft te geven, maar die toch ook weer geen oogenblik aarzelt, om met gezag op te treden. Het kind moet respect houden. De vrije orde, waarvan sommigen voorstanders blijken, moet geen goed heenkomen zijn voor de onmacht om de orde te handhaven.

De School met den Bijbel kan hier het kind wijzen op den wil Gods. Het belooft Hem, kinderen door groteren te regeeren en daarom moeten ze gehoorzamen. Maar dit ontslaat den onderwijzer in geen enkel opzicht ook maar één oogenblik van zijn plicht, om de kinderen dat gehoorzamen door tact en vaste leiding gemakkelijk te maken. De jeugd heeft behoefte aan steun. Ze nemen ons niet kwalijk, wanneer we dien steun bieden, kunnen het zelfs wel hebben, dat we daarbij een beetje streng optreden, als we maar rechtvaardig blijven.

Ook buiten de school reikt de arm van den onderwijzer ver. Hij kan zich er van af maken met te zeggen: Ik doe in de school mijn best en daarmee uit. Daarmee is hij evenwel tegenover onze samenleving niet verantwoord. Als de bureu van de school klagen over de ruwheid van de schoolkinderen, dan moet de onderwijzer wel degelijk nota nemen van die klachten. Hij vindt daarin gereede aanleiding, met zijn jongens eens te praten, ze desnoods te straffen. Hij moet in 't algemeen weten, wat er op den schoolweg gebeurt, mag daar best eens naar informeren. De school is voor hem om vier uur niet uit. Ik wil dit even met een voorbeeld toelichten. Een wegwerker komt klagen bij het hoofd eener school, dat de jongens een heele stapel steenen, die voor de reparatie van den weg moesten dienen, in de sloot hadden gegooid. De onderwijzer brengt dat punt eens ter sprake bij de jongens uit de buurt en maakt hun duidelijk wat hun plicht is. 't Blijkt, dat ook jongens, die reeds van school waren, hadden meegedaan. Goed, dan moesten ze die ook maar bewegen, de schamel te herstellen. Een paar dagen later komt de wegwerker den meester bedanken. De jongens hadden de steenen weer uit de sloot opgehaald en ze netjes op een stapel gezet. Zonder twijfel heeft zoiets ook voor het toekomstig leven van zulke jongens hooge waarde.

In dit verband mag ook gewezen worden op de onderlinge verhouding van de leerlingen van verschillende scholen. Hoe kunnen ze soms met elkaar vechten! Dnarin hebben ook de onderwijzers met tact op te treden. Kleinzielige concurrentiegeest mag hier niet het hoogste woord hebben. Men heeft elkander te aanvaarden en moet de kinderen leeren, in goede verstandhouding met elkander te leven. Van veel belang is hier de wijze, waarop de verschillende onderwijzers met elkaar omgaan.

Waar ook bij het openbaar onderwijs de onderavonden in eere komen, kan nu wel in het algemeen gezegd worden, dat deze zeer geschikte gelegenheden bieden, om het vraagstuk der tuchteloosheid te behandelen. Heel wat onderwerpen kunnen hier in die richting worden behandeld. Denk b.v. alleen aan de vacantes. Daar zijn vele moeders in de groote steden mee verlegen. Men is dan ook in Amsterdam en Den Haag reeds begonnen met z.g. vacantie-scholen. Verschillende jongelui stellen zich beschikbaar, om vooral in de lange zomervacantie de kinderen bezig te houden op terreinen, die aan de buitenzij van de groote stad liggen en daarvoor worden gehuurd, of door het stadsbestuur welwillend worden afgestaan. Dat werk verdient meer aandacht en medewerking.

Zoo kan er gesproken worden over Tehuizen voor schoolgaande kinderen, speeltuinen, school-

werktuinen. Men zoekt de kinderen bezigheid te geven, voor zooveel het gezin daarvoor zelf de gelegenheid mist. Die laatste voorwaarde moet er wel nadrukkelijk bij. 't Gevaar is, dat het gezin zich maar gemakkelijk op zij laat zetten, zich ook niet meer inspannt, om het kind iets te bieden. En natuurlijk, heel wat baldadigheid spruit voort uit een te groote vrijheid en een te beperkte ruimte, een te veel aan vrijen tijd en een tekort aan goed geleid en aangenaam werk.

't Is te hopen, dat het rapport van de Tucht-Unie de noodige belangstelling vindt en de nog sluimerende krachten wakker maakt, om zooveel mogelijk op elk gebied en met alle middelen de tuchteloosheid te bestrijden.

Gr.

G. MEIMA.

LITERATUUR EN KUNST.

Het „psycho-pathologisch element“ in de moderne romanliteratuur.

V.

Wat we in het vorige artikel ten voorbeeld noemden van de „religiositeit“, die in de moderne romankunst tot uiting komt, zal wel bij niemand onzer de gedachte wekken, dat „deze vermeerderende belangstelling voor religie en religieuze vragen“ (zooals een boekaankondiging haar noemde) ook maar eenigen verheffenden invloed zal oefenen op het moderne leven. Niet slechts gaat deze „religiositeit“ aan werkelijken godsdienstzin voorbij, maar ze is in haar pathologisch en veelszins vijandig karakter zelfs een gevaar. In haar propaganda door woord en voorbeeld voor het vrijmenschenlijke ondermijnt ze den eerbied voor het goddelijke en de gebondenheid aan wat het kenmerk is van allen waarachtigen godsdienst, en door de wonderlijke voorstelling, die ze van dezen laatste geeft, maakt ze dien bovendien tot een belacheling.

Evenmin nu valt eenige blijvende betekenis te verwachten van het element der moderne romankunst, waarover we in dit artikel wenschen te handelen: de veelvuldige beschouwing van en over het leven.

Men behoeft slechts oppervlakkig kennis te nemen van de verschillende openbaringen der moderne romankunst om te zien, dat allerwege merkbaar is de neiging, steeds te filosoferen over het leven. Deze leven-filosofie, als we haar zoo noemen mogen, is een der meest algemeen-verwerkte gegevens in de moderne romanliteratuur, maar ook een der meest ingrijpende abnormaliteiten.

Al aanstonds blijkt dit, als men er op let, hoe voor deze beschouwingen wordt opgezocht al de somberheid, ellende, troosteloosheid, die in het leven voorkomen kan, in al de vertakkingen der samenleving. Men zoekt en vindt die in de krotten en holen der ellende, maar ook in de huizen der elite en in geheel de maatschappelijke sfeer, die tusschen deze uitersten inligt — in al de geleidingen dus van het menschenleven. En dan wordt al die donkerheid beschreven en ontleed en bespiegeld met zekeren wrangen wellust.

We behoeven slechts te wijzen op de titels van verschillende romans, om dat verschijnsel te doen zien en het als pathologisch te doen opmerken. Er is schier geen moderne auteur, of hij heeft zich aan deze leven-filosofie zijn part bijgedragen en de serie „levens“ met een proeve verrijkt.

We hebben:

- „Wrakke levens“ (van Hulzen).
- „Bloeke levens“ (Frans Coenen).
- „Harmonische levens“ (Klaver).
- „Disharmonische levens“ (Visser).
- „Jonge levens“ (van Dam).
- „Dubbele levens“ (Eilkema de Roo).

van den Geest, die God genaamd wordt, zóó kunnen spreken en niet dood zijn in misdaad en zonde?

Daar is vervolgens de vrouw. „De slang heeft mij bedrogen“ Ook zij beantwoordt de vraag naar den oorsprong der zonde. Zegt iemand, dat ze dan toch haar machteloosheid belijdt ten aanzien van dit vraagstuk, omdat ze immers de vraag verschuift en de verantwoordelijkheid ook? Maar wie met betrekking tot de schuldvraag zegt: ik verschuif de vraag, — die heeft al een proeve van oplossing gegeven; want de brandende vraag is juist, of iemand de verantwoordelijkheid van zich af-schuiven mag, of dit niet de handhaving aller zonde is.

Zoo vertoont reeds de eerste bespreking van het vraagstuk naar den oorsprong der zonde alle verschijnselen van machteloosheid en overmoed, welke alle eeuwen door ze hebben gekenmerkt.

Want telkens weer werkt de mensch zich over de kwesties heen naar de wijze van „onze eerste voorouders in het paradijs“. Nóg wordt op deze vraag het antwoord zoo lichtvaardig gegeven. Want ook wie niet zou willen nazeggen de toch eigenlijk niet juiste uitspraak, dat

Op den bodem aller vragen
Ligt der wereld zondeschuld.

ook hij moest erkennen, dat de oorsprong, en het ontstaan, en de ontwikkeling der zonde, met al wat het leven voortstreeft onderzoeking heeft, op het nauwst verbonden is.

En dan wordt het voor zijn besef een smartelijk gebeuren, dat de gemakkelijheid, waarmee men hier de

of, in den enkelvoudigen vorm met een lidwoord

- „Het volle leven“ (Buysse).
- „Het leege leven“ (Jeanne Reyneke van Stuwe).
- „Het rijke leven“ (Anna van Goch-Kaulbach).
- „Het lokkende leven“ (A. Zoetmulder).
- „Het nieuwe leven“ (Kees Meyer).
- „Het rollende leven“ (Gust. Vermeersch).
- „Het milde leven“ (Ad. Withof).

Nog wijder mogelijkheid dan de uiteraard beperkte bijvoegelijke-naamwoorden-aanduiding geeft een substantieven verbinding door een tweeden-naamvals-s. En deze mogelijkheid is niet onbenut gebleven, zooals blijkt uit titels als:

- „Levensgang“ (Querido).
- „Levenshonger“ (Borel).
- „Levenswond“ (Cora Westland).
- „Levensraadsele“ (Anna de Sav. Lohman).
- „Levensdoel“ (Anna van Kaulbach).
- „Levensdans“ (Moerkerken).
- „Levensblijheid“ (A. Zwarts).
- „Levensstrijd“ (R. Stratz).

En dan zijn er nog de titels met een voorzetsel-formuleering:

- „In 's levens storm“ (v. d. Meeren).
- „In 's levens waan“ (Jeanne R. v. Stuwe).
- „Van 't wreede leven“ (Hora Adema).
- „Uit het leven“ (Aletrino; Cooplandt), enz.

Ongetwijfeld kan men uit eigen lectuur deze opsomming, die ik van mijn lectuur-lijst afschreef, nog vermeerderen, zoo men wil. We hebben in dit verband echter niet meer titels noodig, om het gezegde te bewijzen.

Dat eindeloze gepieker over het leven nu is op zichzelf al een ziekelijkheid van de moderne romanliteratuur, maar het wordt zulks nog meer door de eigenaardigheid, dat het probleem, 't welk leven heet, hoe ook bekeken, gedraaid, gennalsceerd, bepeinsd, nimmer opgelost raakt. Als ge deze levensbeschouwingen lezen gaat zult ge zien, dat altijd eenzelfde onbevredigdheid het middelpunt is van den levensdoolhof, dat al de zoekers, die in hun gelob ons worden beschreven, terecht komen in dat fatale punt: zwartheid, mysterie, doelloosheid.

En van dat punt gaan ze de een na den ander den weg op naar de meest radicale, maar ook meest zwarte oplossing: den weg der zelfmoord.

„In de koele meren des doods“ vindt de levensmoede de rust, die hij hier vergeefs zocht.

Het is merkwaardig en droevig tegelijk, te zien, dat bijna zonder uitzondering de leven-filosofie-romans of de zelfmoord-consequentie bereiken, of een poging daartoe invoegen in den gang van het verhaal.

't Ligt nu niet in de lijn van ons bestek op deze zelfmoord-consequentie nader in te gaan in haar verderfelijken invloed; er dient thans slechts op gewezen te worden als op de uitkomst van de levensbespiegeling, die de moderne roman geeft. En dan schuilt juist in dat altijd, dikwijls geheel onlogisch, terugkeeren van het zelfmoord-thema, als onmisbare finale van een zeurige, draadjuut-uitgesponnen levens-litanie, het pathologische.

Zelfs woekert dit ziekteproces besmettend voort. Want de zelfmoordenaars zijn niet meer alleen geruïneerde zakenlij of bedrogen-uitgekomen politici, doch jonge meisjes, die een standje van haar moeder hebben gehad, of niet meer mogen omgaan met een amant, dien ze enkele malen vluchtig en in 't schemerdonker hebben ontmoet. (Ik heb hier 't oog op bepaalde boeken, geef dus geen fantasie-voorbeelden). Aan zulke onnoozelen worden de levensraadsele en levenswreedheden gepresenteerd!

Dat verschijnsel nu mag in ons verband niet onopgemerkt blijven. Want, behalve dat door de voortdurende bewerking van zoodanig gegeven de

„oplossingen“ ten beste geeft, maar al te vaak het doorzichtig bedeksel is van de moeite, die de vraag den denker stelt.

De tegenstrijdigheden liggen hier voor het grijpen al de eeuwen van godgeleerd en wijsgeerig denken door.

Was er niet nog in den laatsten tijd iemand, die durfde zeggen, dat goed en kwaad beide zijn uit God! Goed en kwaad waren volgens hem twee posten van één deur; en door die ééne deur komt men in tot de bovenzinnelijke wereld, zoo leerde hij.

In die opvatting staat deze mensch niet alleen; die zonden zeggen hetzelfde en hondorden gelooven het ook. Maar wat dit woord uit dozen mond toch zoo bijzonder treffend doet zijn, dat is het feit, dat die zelfde schrijver (Lhotsky) in hetzelfde boek, slechts een paar bladzijden vóór deze uitspraak, de verklaring neerschreef, dat de einden der geschapen wereld toch eigenlijk on-doorzoekelijk zijn.

Dunkt u dat geen tegenstrijdigheid, als iemand eerst verklaart, dat hij de einden der geschapen wereld niet kan afzoeken, omdat ze te ver zijn en te duister, en als hij daarna toch meent, de diepten van den on-vindigen God wel te kunnen door-zoeken, ja in en door dat onderzoek straks te bevinden, dat goed en kwaad beide in de duistere diepten Gods verscholen liggen?

De eeuw, waarin wij leven, is niet hang voor zulk een tegenstrijdigheid.

Eerder meent ze juist de waarheid in allen waan-der te grijpen; en in deze geestelijke ontwikkeling of wildering is een logische tegenstrijdigheid welkom

moderne-gogisch - liest hij waarde.

Als z glorieuze-conclusie hand — Dan plee-dat guat lamp uit

In eer-eerste he-tusschen in 't gel-ring v-schij-ook o-ve h-Openbari-pathologi-Over c-ook in d-tie, in e

Sedert n-iet zozoe-met de bec-te nomen-de theolog-Een der v-te Winter-

De K-'t Is hun-tijd ond-tionaire-heeft, te-niet gen-herstelle-Missc-thans b-inzien, d-het gebu-vergeten-om te b-ken dar-van ong-Het k-erisis e-Ze d-rechtpa-wederke-aan and-vernield-Het i-de Chri-van Ros-van den-een gro-haal, v-komst d-Het e-hicrtoe-krachten-berkrogt-samenw-op welk-zooals z-prijs ste-van de-er niet-Het z-lijke en-nog niet-We h-stantino-den het-daansch-De Ar

dan iets;-kan gezeg-schip van-land in zi-Ja, deze-gende ges-„Geslachte-hymne-ol zede-maar ij-danst (me-aklus spra

Maak va-tot den se-dat de vo-lijken Bos-en den -„schoonhe-te zien en-verschil. V-makende-kunnen hi-Ja, als-leert, door-zwaren la-laten; en-al weer-2-arm“; ja, vloek, de 1

De Ar

De Ar

De Ar

De Ar

De Ar

De Ar

De Ar

moderne roman uit godsdienstig, ethisch, pedagogisch oogpunt absoluut verwerpelijk wordt, verliest hij daarmee ook alle aesthetische en literaire waarde.

Als zulk een slappe, verachtelijke geest onze glorieuze letterkunde gaat beheerschen, dan — de conclusie moge kras zijn, ze ligt toch voor de hand — is het met onze literatuur spoedig gedaan. Dan pleegt ze zelfmoord met haar zelfmoord-thema, dan gaat bij al het levensgenijmer haar levenslamp uit!

In een tweede artikelenserie, die we op deze eerste hopen te doen volgen, (als we met de intusschen achterop geraakte boekbespreking weer in 't gelijk zijn) willen we trachten de verklaring van de psycho-pathologische verschijnselen te vinden en komen dan vanzelf ook op dit punt nader terug. Thans constateeren we het feit, het verschijnsel alszoodanig, als een openbaring van ernstige en zeer gevaarlijke psycho-pathologie.

Over de andere zijde der levens-filosofie, en de, ook in de roman-literatuur zich openbarende reactie, in een volgend (slot)artikel van deze serie.

C. T.

PERS-SCHOUW.

„Liever Turksch, dan paapsch“.

Sedert enkele theologen in de Tweede Kamer zitten, niet zoozeer om de theologie in eere te brengen, als wel met de bedoeling, om anderen te overreden, op haar nog te nemen beslissingen vooruit te loopen, heeft te meer de theologische politicus buiten de Kamer recht op gehoor. Een der vertegenwoordigers van dit genre is ds Renting te Winterswijk. Hij schrijft in de „Geld. Kerkbode“:

Ds Kersten en Ds Lingbeek kunnen tevreden zijn. 't Is hun gelukt, om den coalitie-dijk, die zoo langen tijd onder Gods zegen aan den opringenden revolutionairen watervloed krachtigen weerstand geboden heeft, te ondermijnen en nu de dijk bezwiken is, is het niet gemakkelijk, om het gat te dichten en de breuk te herstellen.

Misschien moet de nood zoo lang stügen, dat de thans bij de doorbraak kijvende wachters ten slotte inzien, dat tengevolge van hun krakeel een groote ramp het geheele volk bedreigt en dat ze, onderlinge velen vergetend, samen weer aan den arbeid gaan, nu niet om te breken, maar om te bouwen en samen een sterken dam op te werpen tegen den wassenden stroom van ongelooft en revolutie.

Het kan niet gezegd worden, dat deze politieke crisis een hartverheffenden indruk maakt.

Ze doet denken aan vechtende jongens, die bij hun rechtpartij de ruit gebroken hebben, aan elkander wederkeerig de schuld van dat breken verwijten, maar aan anderen overlaten, om de kosten te betalen en het vernielde te herstellen.

Het is er Kersten en Lingbeek en een gedeelte van de Christelijk Historischen om te doen, om de macht van Rome te breken en ze meenen, in het verdwijnen van den Nederlandschen Gezant van het Pauselijk Hof een groote Protestantsche overwinning te hebben behaald, waarvoor in meer dan ééne plechtige samenkomst dank aan den Heere gebracht werd.

Het enige resultaat van dat streven is echter tot hiertoe geweest, dat Rome zelf in eigen land zijn krachten meer dan ooit concentreert, zijn éénheid herkregen heeft en dat niet maar alleen de coalitie, de samenwerking van de drie partijen der rechterzijde, op welke samenwerking de Christelijk Historischen, zooals ze zelf bij elke gelegenheid betuigen, hoogen prijs stellen, verbroken werd, maar ook de verhouding van de „Protestantsch Christelijke partijen“ onderling er niet beter op geworden is.

Het zal wel aan mij liggen, maar ik kan het vreeselijke en gevaarlijke van het Gezantschap bij den Paus nog niet inzien.

We hebben jaren lang een Gezant gehad te Constantinopel bij de Sultans van Turkije, die pretendeerden het geestelijk Hoofd te zijn van alle Mohammedaansche geloovigen.

De Armonische Christenen werden onder de regeer-

ring van die Sultans bij honderden en duizenden vermoord.

Naar mijn beste weten is er toen echter nooit een voorstel van Christelijk Historische zijde gekomen, om dien gezantschapspost op te heffen.

En toch hebben wij als Nederlanders in 't algemeen en als Nederlandsche Christenen in het bijzonder met de Mohammedaansche propaganda in eigen overzee-sche bezittingen rekening te houden.

Is het een gewetenszaak, om geen geld meer toe te staan voor het Gezantschap te Rome, dan mocht het toch wel in zeer sterke mate een gewetenszaak geweest zijn, om een Vertegenwoordiger van het Nederlandsche volk te zenden naar het hof van een Monarch, die algemeen met den naam van den Turkschen „grootmoordenaar“ betiteld werd.

Er zijn nog altijd menschen, die de leus: „Liever turksch dan paapsch“, inplaats van ze in te trekken, darven uitbreiden en verscherpen. Ze sturen liever een man van staatsie naar een plaatsje bij een Turkschen christenmoordenaar dan naar een Paapschen vredemaker, die althans nog iets heeft gedaan om aan de oorlogvoerenden te doen verstaan, dat God een eisch op en een orakel tegen hen heeft.

Het is voor de theologie te hopen, dat de niet-theologen haar niet taxeerden naar de meerderheid van haar dienaren in de Kamer van tegenwoordig.

Toekomstverkenning.

Ds Schaafsma, dien ik meermalen hier citeerde, schrijft in de „Geref. Kerkb.“ cl. Brielle:

Maar in ieder geval is het bekend dat hier te lande en speciaal in de Hervormde gemeenten een aantal ethische predikanten zijn. Deze leeraars maken nu niet bepaald een fleurigen tijd door. De meesten hunker staan op kleinere plaatsen, en komen in den regel niet boven het minimum-tractement uit. De Geref. Bond dringt en houdt hen achteruit, en zijn tolken gaan, vergeleken bij de Ethischen, overdrachtelijk gesproken in purper en fijn lünwaad. De theologie van de Ethischen is maar voor een klein deel vaderlandschen oorsprong, en de wateren in deze strooming vloeien af van de katheders, grootendeels van Deutsche geleerden, waarvan het meerendeel ontslapen is, maar sommigen nog overig zijn.

En juist hier ben ik aan het punt, waarop mij de vraag noodig lijkt: waarom nu nog een dogma ten opzichte en tegenover de Ethischen? Hier te lande gaat het straks meer tusschen den Geref. Bond en Rechts Modern, dan tusschen Leerstellig Gereformeerd en Ethische. En in Duitschland? Ik geef me niet uit voor deskundig, maar velen met mij hebben den indruk, dat daar in toongevende kringen andere leuzen worden aangeheven dan „Ethisch“. De vrij talrijke groep die terug wil zooals het heet naar den ouden Luther mist het kenmerkende dat de Ethischen voorheen hadden. De werken van R. Otto zoeken meer aansluiting bij religieuze verschijnselen die men bij de pseudo-religies aantreft, dan bij Schleiermacher. De veelgenoemde theologie van K. L. Barth, die ook hier te lande tal van lezers heeft, is om zoo te zeggen het tegenovergestelde van Ethisch.

In een bekend tijdschrift ontwikkelde ten vorigen jare prof. D. Georg Welvrung zijne gedachten over: het zedelijke (Ethische) als irrationeel verschijnsel, ook al weer heel iets anders als men van de andere ethischen gewend was.

Wie den strijd der geesten aandachtig gade slaat krijgt eenigszins den indruk dat uit dien maastroom van kritische gevoelens telkens iets naar boven dringt dat goed beschouwd, herkend kan worden als een stuk oude beproefde gereformeerde waarheid. Daarnevens ontbreekt het niet aan andere dingen die er op wijzen dat de vloedgolf van kritiek, die ook inzonderheid over Duitschland is gegaan, nog altijd nawerkt. En juist daarom zou het velen verheugen als onze kerken konden komen tot een aanvullingsformulier op onze bekende belijdenisschriften. Dat zij positie namen, niet maar, of tenminste niet alleen tegenover het ethische, maar tegenover de verschillende stroomingen op theologisch gebied. Juist daardoor zullen onder ons de ouderen, maar vooral de jongeren, beter kunnen waardeeren den rijkdom en het diepe inzicht, om maar een ding te noemen, van vele formuleeringen in onzen Heidelbergischen Catechismus. En ook daardoor zal het onderling vertrouwen worden bevestigd, en de kans op verdenking tot de kleinste afmetingen worden teruggebracht.

en het Beest, God en de duivel, hemel en hël.

En nu zijn faunen en parken misschien nog wel wat al te onwezenlijk en te ver af gelege verbeeldingen voor wie de schare wil gaan zeggen, wat hij God reeds heeft aangezegd: dat God en satan vrienden zijn; dat Godes is het spel; en dat dit ook des duivels is!

Maar dichterbij dan parken zijn de steden der menschen; en zoo veel onwezenlijks als er in faunen mogen zijn, zoo veel rauwe werkelijkheid is er in den krantenverkoop, die in de Rue Dauphine zijn waar niet kwijt kan:

de Heilige Maagd, een draaglijke maitresse, Waren hem even ver en ongenadig-

Welnu, wat is die ellendeling, die zijn klacht niet kwijt kan tegen het bestaan van warmte, vreugde en zon, wat is hij anders dan de andere worp op het speelbord van God en duivel, na den eersten worp, die dansende faunen riep?

Maak den duivel eerst een speler, dan is straks God in zijn onovervaard gezelschap. Goed en kwaad zijn immers posten van één deur?

En waarom zouden ze dan ook niet zijn twee pionnen op één schaakbord? Als die God even vrij en luchtig met krantenverkoopers speelt, als de Wellose zulks doet met faunen, dan zijn Gods vermaken nog wel wat anders dan de strenge „inzettingen“ die den kerkstijf vorderen! En waarom zouden dan onze vermaken nog moeten zijn de inzettingen van God? Zie dien krantenverkoop en denk aan den boschgod, den argelooze en toch christelijke, — dan mag de dichter frivool wor-

Enkele vragen komen hier wel vanzelf boven. Allereerst komt de gedachte op, dat de manier, waarop het volk reageert op de verkondiging van een bepaalde gedachte, nog niet een profetie kan worden geacht voor den invloed, dien bepaalde stroomingen op het geestesleven hebben zullen. Wie de volste kerken heeft, is nog niet de man van den sterksten invloed. Soms kunnen volle kerken het bewijs leveren, dat niet zoozeer de prediker de massa als wel de massa den prediker heeft genomen. Natuurlijk is dat niet altijd het geval, maar dikwijls wel. En wie de kaart van het land kent, weet, dat heel dikwijls de volle kerk — om een gemeenplaats te gebruiken — de onbetaalde rekening der kerk is. Met name waar het volk vergelijkbaar moet. En nog meer, waar al te goedkoop met de Smaadheid Christi gewerkt wordt, terwijl verzuimd is, na te gaan, of men ook altemoet lijden moest niet zoozeer om de Smaadheid Christi als wel om de vereenzelviging van de eere Christi en de glorie van den dominee. Zoolang de kerk bij de verkondiging der spreuk dat het bloed der martelaren het zaad der kerk is, verzuimt erbij te zeggen, dat bloed een slecht argument is (ook de valsche profeten werden vaak martelaren en ook de witte terreur bestaat), en dat dit zaad den akker bederft, zóólang zal de proekstoel het meest van kerklicht klam zijn, als de man die erop staat de geloofavervolging aan zijn veilige hoorders weet te suggereren.

Maar elke eeuw kan doen zien dat buiten veel volle kerken om zich bewegingen afteekenen en stroomingen een bedding zich graven die „niet met uiterlijk gelaat“ komen, doch des te sterker via de opgroeiende woordvoerders van den komenden tijd de geesten beïnvloeden.

En wie dan die stroomingen en haar baanbrekende kracht taxeerden wil, zal wél dienen te bedenken, dat in nieuwe ketterijen telkens oude dwalingen terugkeeren. Dat men zoo vaak meenen kan, iets nieuws te zeggen zonder te weten, dat het toch eigenlijk al oud is, dat verschijnsel kan de kerk reeds waarschuwen tegen de neiging, om telkens bij voorkeur in antithetische spreuken handel te drijven. Wil men bij een ziekbed een oratie voordragen over de antithese tusschen leven en dood, die doet wel; want alle ziekte wordt door het leven overwonnen of leidt over tot den dood. Maar het zal toch niet ondienstig zijn, eerst te handelen over de verschijnselen van het leven zelf en over de manier, waarop niet zoozeer het leven verschilt van den dood, als wel de gezondheid van de ziekte.

De orthodoxie — met name die van de volle kerken — heeft al te vaak zich van de binnenlandsche conflicten afgemaakt door de aankondiging van den buitenlandschen oorlog. Gevolg is, dat vele harnassen opgepoet worden van „kruisvaarders“, die tegen Saracenen moord en brand roepen en en passant een pleziertochtje organiseren, terwijl in het binnenland de conflicten blijven liggen, onopgelost. Want — men vergeve het anachronisme — de Schieringers, die benauid zijn voor de Verkoopters, kunnen zich het gemakkelijkst over hun benauidheid heenwerken door op te rukken tegen de Saracenen. De slag tegen laatstgenoemden ligt altijd meer in 't verschiet en er is altijd te rekenen op een gansch groote heerschare van medestrijders in den heiligen oorlog. Is 't geen genot, te zien hoe elke aanlechtsplaats nieuwe zwaardheffers bij den grooten hoop voegt?

Maar thuis — daar is het slagveld verlaten eer de vrede geteekend was.

Vrijzinnige Christologie.

In „Noord-Hollandsch Kerkblad“ wijdt ds C. Landboom enige artikelen aan de Christusprediking, gelijk die in sommige vrijzinnige kringen (niet zonder protest van anderen, denk b.v. aan ds K. Vos) wordt voorgedragen. De Zondervan en diens beschouwingen worden uader bezien:

Christo-fantasie.

Niet anders kan en moet worden gekarakteriseerd wat Ds Zondervan in zijn referaat voor Christologie wil laten doorgaan.

Hij begint met zich los te maken van de historie.

Geeft wel de mogelijkheid toe, dat de „evangelische stof“ zich om Jezus Christus — neen, dat niet, maar wel „om een of anderen historischen persoon heeft gegroepeerd“. Zie is de „dogmatische Christus“ van het Nieuwe Testament als historisch persoon op critisch standpunt niet te handhaven. Taak van den vrijzinnigen prediker is daarom, aan de gemeente den metaphysischen (bovenzinnelijken) Christus, den Christus naar den geest, voor te houden,

den, zonder haastig in Gods ban te worden verdaan. Wie speelt, die deelt immers den bouden medespeler geen han toe. Spel wordt met spel heel prompt betaald; en de duivel-speler kan God, den speler, wel voldoening schenken.

En straks is de dichter van den krantenverkoop gereed om van zijn vermoeden en verlaten broeder-sienternaar heen te gaan naar God, zeggende:

God dit zijn dus Uw martelende vermaken, Daarom zal 'k zonder U mij wel vergeven, De enkele frivole woorden hier geschreven, Die van mijn dof gedicht de wil verzaken.

God, dáárom hebt Gij dus Uw welgevallen, Geef mij de zonnen en de sterrebeelden, Dan zal ik ze te pletter laten vallen, Volhardende, dat Gij 't lichtzinnigst speelde. *)

Waarijk, breng het spel in de wereld, laat in Gods eigen diepten deugd en ondeugd stuivertje wisselen, — en God en Satan hebben elkaar in der eeuwigheid niets meer te verwijten. Wie van de twee mocht onder gaan, zou den ander den besten prijs betaald hebben.

Maar de rekening is in elk geval altijd vereffend. Er is geen verschil tusschen duivel en God. Aldus het frivole woord van den mensch der 30e eeuw. Hij reciteert het voor de poort van Gods hooge woning met rustige stem. K. S.

*) J. Slanerhoff, De Krantenverkoop, Krts. Almanak 1926, 133.

al te vaak het die, die de vras voor het grup wijsgeerig denken

tijd iemand, die de zijn uit God ee posten van de men in tot de

niet alleen; dan gelooven het ook nd toch zoo hee dit feit, dat die lde boek, slechts tak, de verklaring apen wereld toch

ais iemand eerst chapen wereld zijn en te duis diepten van den door-zoeken, te evinden, dat god Gods verscholen t hang voor nu

*) Dirk Coster, over Maxim Gorky, De Kluisenaar. Eris Almanak 1926, Amsterdam, S. L. v. Looy, bl. 49.